

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ובירורי יוחסין

סניפי בית הדין בבני ברק ובקרית ספר (מודיעין עילית) בשבתו כבוררות וכבית הוראה לממונות במעמד שני צדדים, ע"י דיין יחיד או מותב תלתא

(תיק זה פורסם כבר בחוברות המודפסות של בית הדין)

קנס במכס שהתגלגל בהטעיה האם המטעה הגורם חייב בקנס

תיק מס' 2488.

דן הגרשח"ד בעובדה שראובן ביקש משמעון בחו"ל שיעביר עבורו לארץ מזוודה מלאה בגדים והאמין בו והעביר לו, ובמעבר הגבול שאלוהו מה יש במזוודה וענה בגדים. ואח"כ בדקו ומצאו שם מוסתרים כמה מאות סיגריות אלקטרוניות, והחרימום וגם קנסוהו ב4,000 ₪ "בגלל שרימה ושיקר", ועד לסילוק הקנס עיקלו לו בגדים וגם הודיעו שהחוב צובר ריביות. לכן שילם את החוב וכעת תובע מראובן שישלם לו את הקנס. וראובן טוען שזה גרמא ופטור, וכן ששאל רב בירושלים שהורה לו שזה גרמא והוא פטור. לכן אם יש לשמעון תביעה שיבוא אחריו מדין הלך אחר הנתבע לאותו רב שהורה לו שזה גרמא. (ומסתמא הסיבה שדנו כגרמא בעלמא הוא, שאמרו המוכסים שהקנס הוא "על השקר", וראובן לא שיקר כלל רק שמעון בעצמו שראובן אפילו לא אמר לו מה לענות ומה לשקר. רק ראובן היה גורם לשקר של שמעון).

ונפסק הדין: א. עי' ברמ"א בסימן קעו סעיף מח שכתב אבל מי ששולח חברו בעסקיו ונתפס י"א דאם הלך בשבילו בחינם חייב לפדותו דהוה עליו כשואל דחייב באונסין ויש חולקין. ואמנם שם מדובר על שבי הגוף ממש, ועי' בנתיבות שדן מצד חיוב שמירה באדם, מ"מ אם נתפס שמעון בגלל הסכמתו להישאל לראובן לשליחות העברת המזוודה בעיקול בגדיו והטלת חוב הצובר ריביות, זה גם נזק למשאל. ויל"ע אם החולקין על שאלת הגוף מודים לגבי היזק ממונו. ועיין בתשובת החת"ס בחו"מ סימן קנו שכתב וז"ל: אך התם [כאן בסימן קעו] מיירי [החולקין ופוטריין] שבא לו הפסד באקראי וכו' אבל אם מעיקרא נשתתפו בדבר ששייך בו עלילה בדיניהם כעובדא דידן א"כ אדעתא דהכי נשתתפו וכו'. ועי"ש שאם לוי ידע מראש שזה דבר מסוכן אדעתא דהכי קיבל על עצמו. ולפי"ז

בנידו"ד ששמעון לא ידע כלל ולא היה שותף כלל כ"ש שכל ההפסד על ראובן.

[ועכ"ז אמר לי הגרשח"ד דיל"ע אם דומה לנידון]

ואמנם המחבר בסימן שפח סעיף ו פסק מי שנתפס על חברו ולקחו עכום ממון ממנו בגלל חברו אין חברו חייב לשלם, אין לך מי שנתפס על חברו ויהיה חברו חייב לשלם לו חוץ מהנתפס מפני המס הקצוב על כל איש ואיש וכו' וכו'. (והמקור הוא ברשב"א בב"ק דף קיז ב בשם הירושלמי). ונראה שאילו היה זה סתם קנס שאינו לפי חוק קבוע, היה נידו"ד שייך לחלק הראשון דהמחבר, אבל בנוהל קבוע וברור שכל מבריח מכס שרימה באמירה מעקלים לו וקונסים אותו, זה ממש כמו מס הקצוב על כל איש ואיש בכל שנה ושנה. כי זה חוק קבוע ולא עלילת דברים שאי אפשר לדעת שזה בדיוק מה שהתחייב ראובן. [ובזה הסכים עמדי הגרשח"ד].

ובאמת גם ממקור דברי המחבר בטור משמע כמ"ש, וז"ל הטור שם (באות ג): ראובן שהיה חייב מעות לגוי ואנס הגוי את שמעון עד שפרעם בשביל ראובן אין ראובן חייב לשלם לשמעון מה שלקח ממנו האנס בשבילו אא"כ היה החוב שהיה לאנס על ראובן מן המס ואנס לשמעון שיפרע בשבילו אז חייב לפורעו. ובדרכ"מ שם (אות ה): ובהגהות דב"ב במרדכי דף רסא ע"א על ראובן שבאו אנסין לביתו ליקח משכון שמעון ולקחו משכונו של ראובן בשביל שמעון ופסק ר"י דמאחר שבאו בשביל שמעון יכול ראובן למסור משכונו של שמעון [לאנסין ולא נחשב פשיעה בשמירתו] ומאחר דלא נתנו [את המשכון של שמעון אלא את המשכונות שלו] יכול [ראובן] לתפוס [בידו] משכון של שמעון עד שיפדה לו משכונו [כלומר מאחר ונתפס בגלל שמעון, שמעון חייב לשלם לו מה שנפסד בגללו] והר"ם פ"י דאינו חייב לשלם מי שנתפס בעבורו אלא בדבר קצוב וכו'.

ומלבד שאלת הגרמא שייך הדבר לדין פורע חובו של חברו דפטור מלשלם לו כמבואר בסימן קכח, ושם מבואר דחובות של מס קצוב כן חייב זה שנפרע בשבילו לשלם לזה שפרע עבורו.

ב. נלע"ד שהקנס 4000 בכלל לא נחשב שהיה מעולם על שמעון אישית, ולכן זה לא נכון שראובן רק בעל הגרמא שנתגלגל על שמעון הקנס. כי אם הקנס הוא ישיר על הברחת המכס, דהיינו החפצים המוברחים, שדינם מורכב גם מהחרמתם וגם מקנס. כי נחשב לשקר. ואם החפצים הם של ראובן (ושמעון אפילו לא ידעם) ראובן הוא הוא המבריח בהתכסות שמעון, וחפציו של ראובן הם. והקנס מלכתחילה הוא עליו. רק ששמו לא היה ידוע להם ונרשם שמו של

שמעון כי הוא היה זה שהזדמן בפנים גלויות. אבל הוא חוב ישיר של ראובן, ולא תביעת גרמא שניזוק שמעון.

ואם כנים הדברים, שייך לזה מה שפוסק הרא"ש בתשובה כלל פו אות ט (והביאו הדרכי משה להלכה בסימן קכח סק"ב) וז"ל: וכל מה שהוצרך הנפקד לתת למלך בשביל מה שהיה בידו מפקדון ראובן הממון שהפסיד יקח מהפקדון. עכ"ל. ויל"ע אם הכוונה שהמפקיד אחראי גם לשלם מביתו, אבל בנידון הרא"ש המפקיד כבר נפטר ואין ממי לגבות ולכך כתב רק שיקח מהפקדון. וה"נ לנידון"ד שהפקדון שביד שמעון הוא גרם הפסד לשמעון, הכל חייב המפקיד ראובן. ול"ש לדין גרמא ולא לדין פורע חובו של חברו.

ויש מקום לציין גם את תשובת הריב"ש בסי' קעו שפוטר את בעל הפקדון מקנסות מס שהטיל המלך בגלל שהפקדון היה ברשותו מדין דהוי גרמא, ושם מפורש בטעם הפטור שלא המפקיד ביקש ממנו להכניס הפקדון לביתו אלא הוא נטלו לשמור מדעת עצמו בלי בקשת הבעלים. ולפי"ז במקום שהבעלים בקשו. ויתר ע"כ כשהערים עליו ואפילו לא נעשה ע"ז שומר (כי נעשה שומר מדעת רק על בגדים ולא על הסיגריות שלא ידע מהן), זה באחריות הבעלים וכל מה שנתגלגל מזה הוי אחריות הבעלים שמסר לו. ויעויין בתשובות הב"ח הישנות סימן מד, ובתשובת הרשב"א חלק ד סי' רס, ובמהר"י ברונא סימן רלו (רלה בדפו"י) ומהר"י וויל סי' קמט. ויעוי' בקצות החושן סי' שסט סק"ב. וילע"ע בזה בעיקר אם נחשב שהמעביר עצמו נתפס והחומר שהוסלק אצלו היה הגורם בלבד, או שהחומר עצמו נתפס וממנו נגררות כל ההוצאות, וממילא זה הוצאות שהוציא על חומר של חבירו ולא עז"נ אין לך נתפס על חברו וכו', כמפורש בכל הפוסקים הנ"ל.

ג. אחרי שרבו של ראובן השיב לו על השאלה הזאת בלי מעמד שמעון, ודאי שראובן לא יכול לדון לפניו ולא לגרור את שמעון אליו מדין הלך אחר הנתבע, כי כבר נפסל לדון. ואף שיש כאן הרבה צדדים לחייב, כבר עבד לאחזוקי דיבוריה ולא יכול לשקול ולהכריע בלי נגיעות.